

Hierbij het vierde artikel in de reeks over vlinderfotografie. Wim Rubers geeft hierin een overzicht van de verschillende werkwijzen van ervaren vlinderfotografen. In het volgende nummer zullen de drie auteurs van deze serie de winnende foto's van de fotowedstrijd bekend maken.

Je fotografeert met dat 35-70 mm zoomlensje van je wel eens wat vlinders in de tuin van je schoonmoeder. Die Dagpauwen op de Buddleja staan er wel leuk op, maar veel meer dan een herinneringsplaatje is het toch niet geworden. Het moet toch beter kunnen. Maar weer eens een paar jaargangen van je lijfblad 'Vlinders' doorgebladerd om te zien waar het verschil nou in zit. Er bekruipt je een nieuwsgierig en ietwat afgunstig gevoel. Je zou ook wel eens zo'n formaatvullend blauwtje of zo'n kop van een Atalanta op de plaat willen. Hoe doen die dekselse gasten dat?

Welnu, voor de aspirant-vlinderfotograaf en als aanvulling op de vorige afleveringen van deze serie volgen hier nog wat hints. Tevens is het min of meer een overzicht van de methoden die vlinderfotografen zoal gebruiken. Zelf gebruik ik meestal twee, maar ook wel drie methoden. Niks relaxed fotograferen dus, maar je reinste fitness.

Beschikbaar-licht-methode: voorzetlens en converter

De fotograaf die op zoek is naar een stemmige vlinderopname met frisse lentegroene achtergrondkleuren is volledig aangewezene op zon- en hemellicht; flitsers hebben hier niet veel te zoeken. In deel een en twee van deze serie kwam deze werkwijze al ruimschoots aan bod. Het gebruik van voorzetlensen en converters behoeft echter nog enige toelichting.

Terecht zeer populair bij sfeerfotografen is de korte telolens, met name de 200 mm. Gewoonlijk wordt hier een uit twee elementen bestaande voorzetlens - in het jargon heet dit een achromaat - op gemonteerd. Heel comfortabel, je lichtmetertje blijft leuk uitslaan en je krijgt een aardige close-up zonder tussenringen te gebruiken. Maar helaas, je houdt jezelf wel een beetje voor de gek. De totale brandpuntsafstand van je systeem inclusief voorzetlens is namelijk ook minder geworden. Gaan we even uit van een constante vergrotings-

Gevarieerde vlinderfotografie

maatstaf dan zul je nu ineens veel dichterbij de vlinder toe moeten. En dat wil die vlinder weer niet. Je had net zo goed gelijk een 135 mm met extra tussenring aan kunnen schaffen, dat scheelt een hoop glas en dus een hoop gewicht. Ook scheelt het een hoop narigheid, want er kan meestal geen zonnekap meer gebruikt worden op straffe van donkere hoekjes op je dia's. De sfeerfotograaf die voor de 100 mm macrolens kiest heeft het ook al niet makkelijk. Bij een vergroting van rond de 1:2 is de zogenaamde werkafstand, dat wil zeggen de afstand tussen de voorkant van de lens

en de vlinder, nog maar zo'n krappe 30 cm. Op een hete zomerse dag blijken er maar weinig vlinders te zijn die dit dulden. Maar met een 1.4x-converter krijgen we er zo maar 10 cm bij! Hoewel..., niet helemaal 'zomaar'. De converter voegt nou eenmaal geen optische informatie toe, er vindt slechts navergroting van het oorspronkelijke beeld plaats en daarmee aanzienlijk lichtverlies. Je ziet het al aan het donkere zoekerbeeld. Er zal dan ook minstens een 1-poot of een schouderstatief bij te pas moeten komen. De uiteindelijke opname zal er een tikkeltje somberder uitzien dan normaal. Ook verschijnen bij sterke vergrotingen de beruchte donkere hoekjes weer, het is dus een - weliswaar niet geheel te vermijden - tweederangsoplossing. Over de 2x-converter hoeven we het dan niet eens meer te hebben.

Lichtval, bloemen en geduldige vlinders

Je bent in het bezit van een flitser en je weet natuurlijk dat je nooit recht voor z'n

Dit uiltje (*Euchalcia variabilis*) werd terloops op een bergwandeling hoog in de Italiaanse Alpen gefotografeerd. Pentax LX, 50 mm macro plus tussenringen. Ringflits plus tweede flits van boven. Kodachrome 64.

FOTO: WIM RUBERS

tekst: Wim Rubers

raap erop los mag knallen. Wat dan wel te doen?

Op zoek naar de ideale flitspositie maken we even een uitstapje naar de bloemenfotografie. Op bloemenfoto's komt het licht wat beter tot uiting dan bij doorsnee-vlinderopnamen. Bloemen vliegen niet weg; de belichtstijden kunnen daardoor wat langer zijn wat weer mooie zachte contrasten tot gevolg heeft. Al bladerend door wat tuintijdschriften valt al gauw op dat vooral bij de mooiste bloemenclose-ups het licht duidelijk schuin van achteren komt. Ook niet al te sterk zonlicht van boven kan er nog sfeervol uitzien. Flitsopnamen (zeldzaam!) met frontaal licht worden als minder mooi ervaren. Dit niet eens zozeer vanwege de donkere achtergronden - ook bij beschik-

hulp van een razendsnelle assistent en een heel geduldige vlinder.

Tegenlicht vergeten we dus maar. Dan maar het zonlicht imiteren door de flitser zo hoog mogelijk te houden. Het resultaat hiervan komt ook nog redelijk als natuurlijk over; vlinders zitten nu eenmaal in de zon en zonlicht komt van boven. Het advies voor flitsfotografen moet dus luiden: schaf een verlengkabel aan en omhoog die flitser!

Hoge-flits-methode

De flitser zo hoog mogelijk richting vlinder houden is de eenvoudigste en goedkoopste manier om acceptabele flitsresultaten te krijgen. De beugel hiervoor knutselen we zelf. Naast de camera bevesti-

Landkaartje (*Araschnia levana*)
op z'n uitkijkpost. Gewei-
methode. Twee flitsers met grote
diffusors. Er werd slechts 1.5
stop ingeflitst om de groene
achtergrond te behouden.
Fujichrome 100 Prof, Bronica
ETRSi, 100 mm macro,
tussenring.
FOTO: WIM RUBERS

baar-licht-opnamen komen ze veelvuldig voor - maar vooral door de uitgebleekte plekken in de voorgrond en de snelle lichtafval daar kort achter. De bloemenfotografie leert ons dus: mooi licht komt schuin van achteren of desnoods van boven! Wat hebben we hier nu aan voor de vlinderpraktijk? Mooi lichtje inflitsen? Je ziet het al voor je. Heb je een puntgave Sleedoornpage in het vizier. Maar helaas, er staat ook een mooie partij Sleedoorn precies op de plek die jij voor je flitser in gedachten had voor die unieke tegenlichtopname. Mocht het al een keer na de zoveelste poging lukken om met de flitser aan een lange kabel door de bramen heen en voorbij een groep distels achter het Knoopkruid te geraken dan toch alleen met be-

gen we een zwaar balhoofd. Op dit balhoofd monteren we een beweegbaar armpje. Aan het uiteinde van het armpje wordt de flitser bevestigd: niet op z'n voetje, dit wiebelt te veel, maar met tape of elastiek bevestigen we de flitser direkt aan de arm. Een geschikte arm maken we bijvoorbeeld van twee strips aluminium die we via een vleugelmoer laten scharnieren. Of - nog simpeler - we slopen dit onderdeel van een goedkope bureaulamp.

Nu komt echter de grote beperking van deze methode. Omdat de afstand tussen vlinder en flitser voortdurend wisselt moet de camera wel TTL-flitsmeting (= automatische flitsdosering) aan boord hebben en ook kabel en flitser moeten hiervoor geschikt zijn. Gelukkig is dit bij de meeste

moderne reflexen het geval. We flitsen slechts 2, desnoods 3 stops in, om al te hoge contrasten te vermijden. Door aan het diafragma te draaien brengen we de lichtmeter in de gewenste positie en het TTL-systeem doet de rest. Weten we de voorkant van de reflector nog iets te vergroten, bijvoorbeeld door middel van een stukje opaal plexiglas, dan krijgen we opnamen die nauwelijks meer van ongeflitst te onderscheiden zijn. Bij gebruik van een 100 mm macrolens, een 100 ISO-film en een flitssynchronisatie van 1/125 sec. beschikken we dan wel vaak over het zo vurig gewenste diafragma 11!

Hertengewei-methode ofwel de mobiele fotostudio

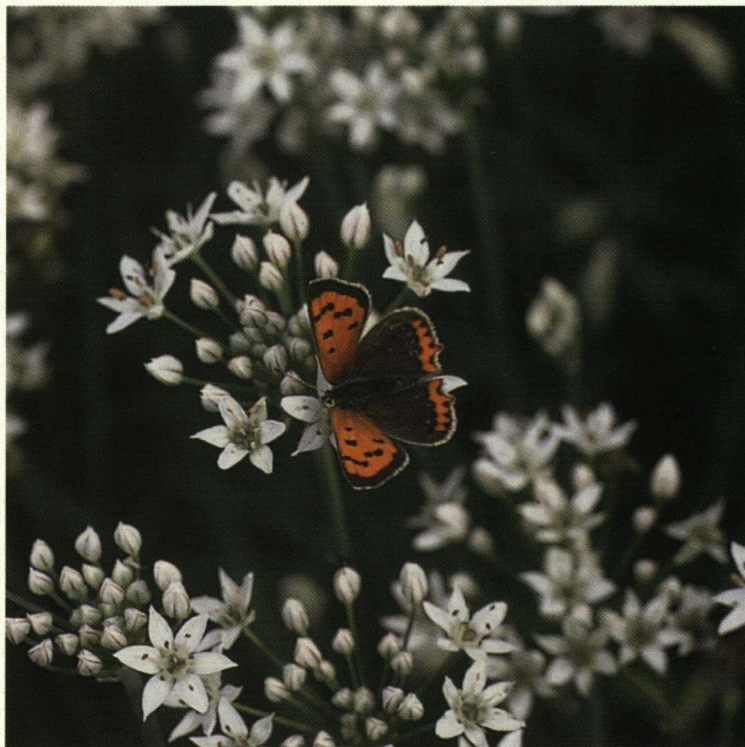
Ooit zag ik de hertengeweimethode - ik leen de term maar even van Frans Hodzelmans - welhaast letterlijk toegepast door een libellenfotograaf. Deze droeg een helm waar de beide flitsarmen aan vast zaten. Handig aan de waterkant, al wadend en zwemmend hoefde hij alleen maar camera en hoofd boven water te houden.

Strijklicht is het type licht waar we met deze methode naar streven. Daartoe worden twee flitsers zoveel mogelijk dwars op de optische as geplaatst, als het kan voorbij de voorkant van de lens. Op de opnamen die we zo verkrijgen komen allerlei interessante biologische details zoals poetspootjes, haren en schubben duidelijk tot uiting. Bijzonder geschikt dus voor de documentatiefotograaf die uit is op sterke vergrotingen.

Van de merken Manfrotto en Novoflex zijn er kant-en-klaar-beugeltjes te krijgen maar deze zijn voor ons doel veel te gammel. Zelf maken dus. De armen hoeven niet meer zo beweegbaar te zijn als bij de vorige methode. Een goed idee is het ze via snelkoppelingen te bevestigen zodat het geheel na afloop van de fotosessie snel gedemonteerd kan worden.

TTL-flitsen is technisch mogelijk maar naar mijn idee in dit geval af te raden: veel te storingsgevoelig door het grote aantal contacten waarmee iets mis kan gaan.

Door de dwarse positie van de flitsapparaten treedt er veel lichtverlies op. Willen we ook nog de reflector diffuus maken dan is een richtgetal van 32 of liever nog 45 zeker geen overbodige luxe. Tip: gebruik twee identieke flitsers, er kunnen namelijk spanningsverschillen ontstaan die op den duur de elektrische circuits van de camera

Kleine vuurvinder (*Lycaena phlaeas*) op *Allium tuberosum* in een tuin. Bronica ETRSi, 100 mm macro, tussenring, hemellicht.

FOTO: WIM RUBERS

kunnen beschadigen.

Nu we zo'n overdaad aan licht hebben kunnen we eindelijk eens echte macro's gaan maken. We doen dit door kortere brandpunten te gebruiken: de 50 mm macrolens is hier onze favoriet. Verder worden er tussenringen en het lichtgewicht automatische balgje van Novoflex in stelling gebracht. Wil je nog sterker vergroten, bijvoorbeeld om eitjes en details van rupsen uit de kweek te fotograferen dan komen we terecht bij de zogenaamde loupe-lenzen. Dit zijn een soort microscooplenzen die voorzien zijn van een diafragma en die schroefdraad of een bajonet hebben voor op een balg. Ze zijn erg kostbaar en het diafragma is helaas, op een enkele uit-

Adderwortelparelmoevlinder (*Clossiana titania*).

Het koppeltje van deze Middeneuropese soort werd met de hoge TTL-flits gefotografeerd. Pentax LX, 100 mm macro. Velvia.

FOTO: WIM RUBERS

zondering na (Olympus), niet automatisch. Heb je al dit moois niet ter beschikking maar heb je wel een groothoeklens, schaf dan eens een omkeerring aan. Je bent dan wel je automatische diafragma kwijt maar met een tussenring en een beetje handigheid kunt je zelfs vlindereitjes te lijf. Ook een omgekeerde 50 mm macro geeft hierbij uitstekende resultaten.

Er zijn nog tal van perfectioneringen aan onze beugel mogelijk, bijvoorbeeld door een extra flits bij te plaatsen voor het inflitsen van de achtergrond of door grote diffusors aan te brengen om slagschaduwen te verzachten. Het gewei kan zodoende uitgroeien tot een ware mobiele fotostudio. Een verstandige vlinder die dit gevaarte op zich af ziet komen gaat er natuurlijk spoor-slags vandoor. Niet getreurd! Er blijft genoeg zitten om nog aardig wat filmpjes vol te schieten.

Heiko Bellmann-methode

Al vele jaren fotografeert deze auteur het ene na het andere insectenboek vol met spectaculaire portret- en actieopnamen. Hij gebruikt uitsluitend de 100 mm macrolens in combinatie met een Novoflex-balg en/of tussenringen. Twee flitsertjes met richtgetal 20 zijn dicht tegen de lens gemonteerd, dus vrijwel op de optische as. Géén autofocus, géén TTL-flitsmeting. Grote series die op deze wijze gemaakt zijn, zien er misschien wat donker en somber uit, maar verder valt er niets op af te dingen. Bekijk maar eens het deel over de Vliesvleugeligen (Bellman, 1995)! Deze methode is dan ook het meest geschikt voor de documentatiefotograaf die maximale mobiliteit wil behouden.

De werkwijze met telelenzen die Frans Hodzelmans beschreef kan als de ideale aanpassing van de Heiko Bellmann-methode voor de vlinderfotografie beschouwd worden.

Ringflits op bergkammetje

In de literatuur over macrofotografie wordt doorgaans met weinig waardering over dit apparaat geschreven. De verlichting zou te vlak zijn, het direct weerkaatste licht te lelijk, de ringvormige reflecties te storend en de lichtopbrengst (richtgetal 8 bij de oude types!) te laag. Allemaal juist. Toch fotografeer ik hier al sinds 1973 mee en ben inmiddels al aan m'n derde toe. Maar ik gebruik de ringflits dan ook nimmer solo als frontale hoofdverlichting. Ik gebruik hem slechts als een zachte invulflits voor de voorgrond en laat een tweede flitser met diffusor de rest verlichten. Het geheel is zo gemaakt dat camera en flitsers met één

hand vastgehouden kunnen worden. Ongeschikt voor het grote werk, dat wel, maar ideaal om die handtamme Apollo op dat steile winderige bergkammetje te scoren of om op een drukke excursie toch nog snel even de kop van die pijlstaartrups erop te zetten.

Middenformaat

Nu we het toch over het grote werk hebben, wat te denken van dia's die bijna drie keer groter zijn dan kleinbeeld? Leg een kleinbeeld en een 6x6 of 6x4.5 dia maar eens op een lichtbak naast elkaar en je snapt waar ik naar toe wil. Niet voor niks regeert in de vakwereld het middenformaat; opdrachtgevers en redacties beoordeelen dia's nu eenmaal op de lichtbak.

Voor wie eens wat anders wil dan de standaard kleinbeeldpostzegel kan met name de 6x4.5-camera interessant zijn. Niet weg doen je kleinbeeldreflex want beide formaten hebben zo hun charmes en (on)mogelijkheden. Zelf gebruik ik een Bronica ETRSi, maar de Mamiya 645 PRO en de Pentax 645 zijn gelijkwaardig.

Uitgaande van dezelfde vergroting is er op de dia nu flink meer ruimte rond de vlinder. Vooral vlinder-in-zijn-omgeving-fotografen komen hier dus aan hun trekken. Heb je van een bepaalde vlinder twee geslaagde dia's weten te maken dan kun je er één terugknippen naar 4.5x4.5 cm. Hier zijn dan weer speciale raampjes voor die in een normale kleinbeeldprojector passen; het effect is verrassend.

Het spreekt vanzelf dat deze camera niet erg geschikt is om bijvoorbeeld met geweiuitmonstering in de brandende zon in Zuid-Frankrijk achter een luzernevlinder aan te rennen. Maar ze is wel ideaal om de definitieve Dagpauwoog-Buddleja-plaat in de tuin te maken. Even snel de cassette verwisselen voor een kleurennegatieffilm en je kunt je schoonmoeder ook nog een mooie vergroting voor aan de muur cadeau doen.

Literatuur:

Bellmann, H., 1995. Bienen, Wespen, Ameisen: die Hautflügler Mitteleuropas. Franckh-Kosmos Verlag, Stuttgart.